

NACRX002PMVX

Dne: 5.9.2017 | Naše značka: NA- 3134-4/12-2017 | Vyřizuje/tel.: Bartl / 974 847 472
Vaše značka:

ZPRÁVA ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

MÍSTO: Londýn, Spojené království Velké Británie a Severního Irska

ÚČEL CESTY: účast na konferenci „CEROPLASTICS – International Congress on Wax Modelling“

ÚČASTNÍCI CESTY: Ing. Štěpán Urbánek

ZPRÁVU PODÁVÁ: Ing. Štěpán Urbánek

NAVŠTÍVENÉ INSTITUCE: The Gordon Museum of Pathology, King's College, HMS Belfast

TRVÁNÍ CESTY: 31. 8. – 3. 9. 2017

DATUM VYHOTOVENÍ: 31. 7. 2017

SCHVALUJE: PhDr. Eva Drašarová, CSc., ředitelka Národního archivu
podepsáno elektronicky

TEXT ZPRÁVY ZE ZAHRANIČNÍ PRACOVNÍ CESTY

ČÁST VŠEOBECNÁ:

V termínu 1. 9. – 3. 9. 2017 Probíhala v Londýně mezinárodní konference „CEROPLASTICS – International Congress on Wax Modelling“. Tohoto neobvyklého a na první pohled nesourodého setkání zájemců o vosky jako materiály uměleckořemeslných a uměleckých děl se účastnili jak restaurátoři, technologové a výtvarníci, tak i kurátoři, lékaři nebo patologové.

Stejně rozmanitá byla i organizační komise v čele s Robertou Ballestriero – kurátorkou a historičkou umění, která momentálně vyučuje na University of Arts v Londýně, ale její domovské pracoviště je v Gordon Museum of Pathology na Londýnské King's College, kde se konala i konference.

Z důvodu zahájení konference v ranních hodinách byla cesta uskutečněna již 31. 8. přímým leteckým spojením společnosti Smartwings (Praha 13:30 – Londýn, Gatwick 14:30) a následným přejezdem vlakem na nádraží London Bridge. Hotel Premier Inn Tower Bridge byl zvolen pro svou polohu, kdy bylo možné přesunout se na všechna plánovaná místa bez nutnosti využití systému hromadné dopravy nebo TAXI. Kromě zhruba devadesátiminutového zpoždění při odletu z Prahy proběhla cesta i ubytování bez komplikací. Návrat byl dle plánu uskutečněn vzápětí po ukončení konference s využitím stejné přepravy (Londýn, Gatwick 21:55 – Praha 0:50).

Náklady spojené s cestou byly hrazeny částečně z prostředků Národního archivu a částečně prostředků grantového projektu NAKI II (Vývoj metod konzervování pečetí a jejich tetilních závěsů).

ČÁST ODBORNÁ:

Široké mezinárodní zastoupení účastníků bylo patrné jak mezi přibližně šedesáti přednášejícími, tak i ve zbytku publika. Byli tak přítomni odborníci z Evropy (převážně z Velké Británie, Itálie a Španělska, dále z Německa, Rakouska, Nizozemska, Švýcarska nebo Švédska) i ze zámoří (USA, Kanada, Mexiko). Účastnická základna tak byla ještě o něco rozsáhlejší než na související konferenci, která proběhla o dva měsíce dříve v Madridu. Hlavně mezi Evropskými účastníky bylo patrné, že problematika restaurování vosků je opravdu mezinárodní. Nebylo neobvyklé setkávat se s odborníky, kteří působí mimo rodnou půdu, někdy i ve více státech najednou.

První den byl věnován příspěvkům, které měly účastníky seznámit s některými významnými sbírkami (v tomto případě v rámci Evropy), motivací pro jejich vznik a některými problémy, se kterými se majitelé potýkají.

Bezpochyby nejčastěji probíraným tématem v rámci celé konference byly sbírky anatomických modelů. Sbírkami vznikaly původně pro vědecké účely v období, kdy anatomické pitvy nebyly ještě běžným studijním postupem. Největší zájem o modely (pro srovnávací i patologickou anatomii) pak souvisel s obdobím Osvícenství, kdy na popud panovníků vznikaly rozsáhlé sbírky. Nejčastěji zmiňovaná je „La Specola“ ve Florencii a sbírka v rámci Josephina ve Vídni, každá čítající přes tisíc modelů. Zájem o jednotlivé anatomické modely začali mít časem i sběratelé kuriozit, a tak se začaly objevovat i v soukromých kabinetech. Od 19. století se pak stávaly i součástí veřejně navštěvovaných výstav kuriozit. Mezi nejpůvodnější patřila vyobrazení nejrůznějších patologií. Velice oblíbený byl také typ modelu nazývaný „anatomická Venuše“. Rozebíratelná postava, která umožňovala studium vnitřních orgánů a funkce lidského těla, avšak velký důraz byl kladen i na celkový estetický dojem včetně ozdob jako byly perlové náhrdelníky apod.

Odpolední završila vernisáž výstavy „Modelling the Flesh“, na které předvedly svá díla tři výtvarnice, které se přímo účastnily i samotné konference. Hlavním materiálem, ze kterého byla díla vytvořena, byl samozřejmě vosk. Bylo zajímavé pozorovat, v jakých polohách lze vosk

používat. Bylo tak možné spatřit jak díla, která svým vzhledem připomínala poněkud neobvyklé panenky, tak i velmi detailní, anatomicky přesné a místy i znepokojující plastiky.

Přednášející:

Roberta Ballestriero (UAL – Gordon Museum; London)
William G. J. Edwards (Gordon Museum; London)
Holly Trusted (Victoria & Albert Museum; London)
Claudia Corti (La Specola – Florence University)
Christiane Druml (Josephinum – Vienna University)
Fausto Barbagli (ANMS Italy, La Specola – Florence University)
Francesco Maria Gallasi (Institute of Evolutionary Medicine – Zurich University)
Francis Wells (Papworth Hospital; Cambridge)

Další dva dny konference probíhaly podle mírně odlišného schématu, kdy vždy dopoledne probíhaly opět zhruba půlhodinové přednášky a odpoledne se program rozdělil do dvou paralelních větví s odlišnými tématy. Hlavní proud se pohyboval od historie anatomických modelů, přes jejich výrobu, průzkum až k restaurování a konzervaci a následně se stočil směrem k voskovým předmětům, které nevznikaly s badatelským úmyslem.

Druhý den dopoledne byl přednáškový blok věnován opět některým sbírkám, které se v Evropě vyskytují, tentokrát však se zaměřením na technologii, konzervaci a restaurování. V tomto duchu pokračovala i jedna z odpoledních přednáškových větví, zatímco druhá byla věnována více „medicínské“ části publika s tématy jako anatomie, badatelské kvality modelů a anatomické sbírky (v rámci druhé větve byla navštívena jen jedna přednáška).

Dozvěděli jsme se o několika dalších, tentokrát nejen anatomických, kolekcích. Byla tak řeč i o figurínách panovníků v životní velikosti, portrétních reliéfech, renesančních sochařských modelech i samostatných plastikách nebo modelech květin. Tento blok přednášek byl velmi přínosný, protože řada témat, které se týkají voskových modelů, je řešena i v souvislosti s problematikou voskových pečetí.

Hlavní denní témata se dají rozdělit na tři okruhy. První se zabývá otázkou změn složení (včelího) vosku v průběhu stárnutí předmětů – to se dotýká i archivní praxe. Obzvláště u pečetí se vyskytuje tzv. „bílý“ vosk (někdy nazývaný též voskový mor, kterému byla přímo věnována jedna přednáška. Za vyloženě společný problém (myšleno napříč různými typy sbírek) lze označit hlavně výkvěty na povrchu předmětů vyrobených ze směsí s vyšším podílem včelího vosku. Chemické složení bílých výkvětů je díky současné úrovni analytické instrumentace již poměrně dobře prozkoumané, avšak samotná podstata jejich vzniku ještě zcela zřejmá není. Navazující otázkou je hledání možností, jak tento proces zpomalit. Jednou částí problému je totiž samotná změna kvality povrchu, která se dá relativně snadno napravit jeho očištěním, již dnes je však patrné, že dochází i ke změnám struktury původního materiálu.

Druhým proudem je hledání nových postupů a materiálů. Nejčastějším problémem u voskových předmětů jsou lomy vznikající nevhodnou manipulací nebo deformací způsobenou nevhodnou konstrukcí již při zhotovování předmětů. Konkrétně některé užší části botanických (ohyby listů, stonky) a anatomických modelů (například prsty nebo cévní systém) jsou velmi náchylné ke vzniku prasklin a lomů. U mechanicky poškozených částí objektů pak může snadno docházet i ke ztrátám materiálu. Pro spojování jednotlivých fragmentů je dodnes užívána tradiční metoda svařování (někdy i s využitím tenkého drátku jako armatury), ale objevují se i pokusy s lepením (hlavně s využitím různých typů akrylátových disperzí, případně syntetických pryskyřic; někdy s pomocí dalšího materiálu). Pro zhotovení doplňků se používá převážně včelí vosk a jeho směsi, ale i v tomto směru dochází k experimentům s novými materiály a jako zajímavá varianta se jeví směs parafinu a mikrokystalického vosku. Ta umožňuje zhotovení na první pohled nepatrných doplňků, které se ale dají při použití vhodných analytických metod snadno odlišit od originálu. Sjednocení barevnosti je docíleno barvením ve hmotě pomocí pigmentů a/nebo po dotvarování pomocí anilinových či olejových barev, často metodami převzatými z oblasti restaurování malby, kdy je výsledného vzhledu dosaženo kombinací různě barevných teček nebo čárek, které neruší celkový dojem, ale jsou opět odlišitelné od originálu.

Jako třetí proud by se dala označit snaha o preventivní péči. Zajímavé byly postupy zhotovování nosných polymerních či kompozitních konstrukcí pro poškozené modely pomocí tradičních metod formování (vrstvená laminace, modelace za tepla) i pomocí v současnosti hojně

zmiňované technologie trojrozměrného tisku. Ta je do budoucna zajímavá i z hlediska zhotovování kopií. Potvrdilo se, že největším úskalím už není získání kvalitního digitálního podkladu, ale zhotovení ekonomicky přijatelného výtisku v dostatečné kvalitě. I v tomto směru dochází k rychlému rozvoji a do budoucna by tato technika mohla být zajímavá i pro archivy – přinejmenším jako alternativa při zhotovování kopií těch pečetí, pro které by standardní postup s použitím silikonových kaučuků mohl být riskantní. Kromě adjustace objektů se řešilo i samotné umístění expozic v rámci institucí, kde se jako hlavní rizikové faktory řeší světlo, vibrace, výkyvy teplot, ale i relativní vlhkosti – samotný vosk je sice vůči vlhkosti relativně odolný, ale dochází k druhotnému poškození vlivem deformace různých dřevěných součástí modelů a vitrin.

Poslední blok tohoto dne byl věnován uměleckohistorickému okénku.

Z vosku totiž vznikala i řada děl „nestudijního“ charakteru, a to už v obdobích před tvorbou anatomických modelů. Písemné záznamy naznačují, že taková díla vznikala v Toskánsku již ve 14. století. Jedná se o tzv. „bozzetti“, voskové modely pro portrétní i monumentální sochy, ale i samostatná výtvarná díla, často sochy svatých. Dalším typem jsou „corpisaniti“, schránky na ostatky svatých v podobě figurín, kde byly viditelné části těla zhotovené právě z vosku.

Sobotní program byl zakončen slavnostním rautem na HMS Belfast – lodním muzeu umístěném na lehkém křižníku Loďstva Jejího Veličenstva, který byl v aktivní službě mezi lety 1939 a 1963. Vzhledem k dalším probíhajícím akcím nám však nebyl umožněn přístup do celé lodi, ale jen na hlavní a první palubu. Zajímavostí je, že muzeum je vlastně umístěno uvnitř svého největšího exponátu.

Přednášející:

Valerie Kaumann (Plowden & Smiths Ltd.; London)
Victoria Oakley (Victoria & Albert Museum; London)
Laura Speranza (Opificio delle Pietre Dure; Florence)
Chiara Gabriellini (Opificio delle Pietre Dure; Florence)
Johanna Lang (Technical University; Munich)
Martina Peters (Josephinum – Vienna University)

Autoři odpoledních příspěvků:

Moira Ambrosi a kol.; Sabina Carraro; Jenny K. Mathiason; Shirin Afra; Lora V. Angelova & Sonja Schwoll; Nikki Harrison & Efstratia Verveniotou; Marco Betti; Michael Sticherling a kol.; Gabriela Sánchez Reyes; Pietro Conte; Massimiliano Ghilardi; Karen Koka; Maria Carla Garbarino a kol.; Emanuele Armocida a kol.; Francesco Loy & Alessandro Riva; Johanna Emmerling & Michael Sticherling; Francesca Monza; Sintushia Kandiah & Geoffrey PJC Noel; Fabio Zampieri & Alberto Zanatta; Romy Hilloowala; W. Paul Brown; Amy L. Ladd a kol.

Nedělní program přímo navázal na předešlý den a přednášky dopoledního bloku obsáhly život a výtvarnou tvorbu Josepha Townea (jinak též autora voskových anatomických modelů umístěných v pořádkovém muzeu), sbírku voskových reliéfů v Kunsthistorisches Museu ve Vídni a tvorbu Medarda Rossa, italského sochaře z přelomu 19. a 20. století, který se naučil užívat (převážně včelí) vosk ve všech jeho polohách. Jeho tvorba tak zahrnuje velmi jemná díla, pro jejichž pozorování je třeba velmi precizně pracovat s osvětlením, i díla, která by se dala z dnešního pohledu považovat až za expresionistická.

Zbylé dopolední přednášky byly věnovány historické i současné tvorbě v ateliérech Madame Tussauds a představení tvorby dvou současných autorek, které využívají vosk jako hlavní materiál svých plastik.

Z posledního bloku přednášek, věnovaných převážně teorii a akademické práci, lze vypíchnout hlavně probíhající projekt ARTECHNE univerzity v Utrechtu, jehož výstupem by měla být souborná publikace o receptech na různé voskové směsi užívané od 16. století do roku 1950.

Přednášející:

Ruth Richardson (London)
Konrad Schlegel (Kunsthistorisches Museum; Vienna)
Sharon Hecker (historička umění a kurátorka; Milan)
Stephen Mansfield (vedoucí sochař Madame Tussauds. Merlin Magic Making; London)
Pascale Pollier (AEIMS European Medical Artists Association; London)
Eleanor Crook (Ruskin School of Art – Gordon Museum)

Autoři odpoledních příspěvků:

Marieke M. A. Hendriksen; Rebecca Stevenson; Cristin Millett; Rebecca Martin; Merlin Strangeway; Kimberly Johnson; Lucy Mebarki; Nina Sellars; Maria Teresa Chadwick Irrarazaval; Alejandro Padilla; Richard Neave & Denise Smith; Tannis Davidson; Kevin Petti; Melissa A. Carroll; Luisa Leonardi a kol.; Marco Antonio Miranda Razo; Eva Åhrén; Violette Mandry; Veronica Papa a kol.; Michael L. Geiges & Patrick Eppenberger

ZÁVĚR

Konference si kladla za cíl znovu vzbudit mezi odbornou veřejností zájem o restaurování voskových předmětů a navázat širší mezinárodní spolupráci. Poslední takto zaměřené setkání před „obdobím temna“, jak ho nazvala jedna z přednášejících, proběhlo před více než 40 lety. V rámci tohoto oboru tak vlastně schází jedna celá generace odborníků spolupracujících na širší úrovni. Leitmotivem celé konference sice byly anatomické voskové modely, avšak patrně hlavně proto, že právě na základě snahy sdílet informace a diskutovat specifické otázky s kolegy z jiných institucí celá tato akce vznikla. Problematika restaurování voskových předmětů pokrývá celou řadu témat, které jsou i mimo tuto oblast zájmu. Ukazuje se, že vůbec nejde o okrajovou záležitost. Velké množství institucí má ve svých sbírkách či fondech řadu voskových předmětů, ať už se jedná o již zmiňované anatomické modely, portrétní reliéfy, modely soch významných autorů, samostatná sochařská díla z minulosti i současnosti a v neposlední řadě i pečeti, o kterých na konferenci také byla řeč. V mnoha z nich však chybí odborníci, kteří by s voskem měli dostatek zkušeností. Akce podle všeho dostála svému cíli a podařilo se navázat nejen nový kontakt a získat řadu cenných informací. Zároveň se ukazuje, že v Evropě je jen několik pracovišť, která se věnují i výzkumu vosku jako materiálu historických památek a řeší problematiku konzervace z technologického hlediska.

Z hlediska řešení projektu NAKI II byly zajímavé hlavně informace o použití různých moderních voskových směsí jako materiálu doplňků a možnosti využití některých technik pro zhotovení doplňků. Pro archivní péči byly, krom předešlých, zajímavé i informace o možnostech zhotovení kopií pomocí trojrozměrného tisku a některé postupy týkající se výroby podpůrných prostředků pro vystavování. Podařilo se také navázat osobní kontakt se členy zahraničních institucí, se kterými doposud probíhala pouze spolupráce „na dálku“ a získat nové kontakty na dodavatele materiálů pro restaurování.